

Van onderzoek naar de laatste trends op de arbeidsmarkt tot aan gedragsanalyses. Elke Sprank nemen we een onderzoek onder de loep, op zoek naar opmerkelijke bevindingen en relevante inzichten.

BOEMERANGBELEID IN JEUGDZORG EN PASSEND ONDERWIJS

‘Kom uit je heilige huisje’

Wat?! Er zitten patronen in! Tot die ontdekking kwam onderzoeker Sharon Stellaard toen ze in de geschiedenis dook van hervormingsbeleid in de jeugdzorg en passend onderwijs. De gevolgen van het ene beleid worden gefikst met het daaropvolgende beleid. Waarbij problemen als een boemerang terugkeren.

■ TEKST MARGRIET VAN AALTEN BEELD VERONIQUE GIELISSEN

Uhm, boemerangbeleid, zeg je. Leg eens uit? “Toen ik nog als projectleider in de jeugdzorg werkte, viel me al langer op dat we afdreven van de doelstellingen, in plaats van dat we dichterbij kwamen. De zorg is alleen maar complexer geworden, de uitvoering duurder en de wachlijsten langer. Dat triggerde me. In mijn onderzoek naar de oorzaken van ineffectief hervormingsbeleid ontdekte ik dat we continu dezelfde redeneerlijnen volgen in wat het probleem is in de jeugdzorg – en in passend onderwijs. En dat we ook steeds met dezelfde oplossingen komen. We zijn pleisters aan het plakken op iets wat in de basis al niet klopt. Waardoor problemen uit voorgaande perioden als een boemerang terugkeren.”

Je zou zeggen dat we leren van ervaringen uit het verleden? “Niet dus. Politici, beleidsmakers en bestuurders zijn gewend om vooruit te blikken en in te zoomen. Terwijl het goed is om stil te staan, achteruit te kijken en uit te zoomen: heeft het gewerkt wat we met elkaar bedachten? En waarom kwamen we eigenlijk uit op deze probleemduiding of deze oplossing? Tegenwoordig stel ik dit soort vragen aan groepen voor wie ik spreek. Dan merk ik dat niemand écht snapt wat het fundament is van de jeugdzorg en hoe het is ontstaan. En welke veronderstellingen er zijn gedaan en hoe die nog altijd impact hebben op de organisaties en beroepen zoals we die nu kennen. We zijn dus aan het hervormen zonder dat we weten wát we precies aan het hervormen zijn.”

Gelukkig maakte jij wel die sprong terug in de tijd. “Ja, en als je dat doet, dan zie je dat het huidige stelsel rust op een wankel fundament van oude normen, waarden en tradities zoals begin twintigste eeuw ontwikkeld. Op basis van het maatschappijbeeld van toen zijn bijvoorbeeld rijksopvoedingsgestichten ontstaan. Door een aantal hardnekkige gedachte- en handelingspatronen zijn we daar nooit echt goed van losgekomen.”

Welke patronen ontdekte je dan? “Patronen die berusten op de logica’s van gepastheid, padafhankelijkheid, calculatie en interferentie. Ze maken dat er weinig tot geen beweging zit in de jeugdzorg en passend onderwijs. Neem de logica van gepastheid. Die houdt in dat al vijftig jaar hetzelfde gesprek wordt gevoerd; nieuwkomers in het beleidsveld kunnen zich alleen mengen in de discussie als ze zich voegen naar de gevestigde orde. En omdat steeds dezelfde partijen met dezelfde belangen aan het roer staan, hobbelen ze al snel voort op de eerder ingeslagen weg: daar heb je die padafhankelijkheid. Volgens de logica van calculatie zetten ze vaak ook nog eens hetzelfde technocratische instrumentarium in en kiezen ze voor quick fixes. En interferentie gaat over het feit dat verschillende beleidsterreinen zó op elkaar ingrijpen, dat het ene stukje beleid het volgende stukje beleid uitlokt.”

En zo blijven we in kringetjes draaien? “Precies. Op zich erkent de overheid dat het stelsel voor jeugdzorg en passend onderwijs zoveel problemen geeft dat een hervorming nodig is. Maar als we bij zo’n hervorming onvoldoende terugblikken, niet loskomen van het hier en nu en geen oog hebben voor die patronen, dan verandert er niet zo gek veel. En houden we ons vooral bezig met het fiksen van de onbedoelde gevolgen van een vorige hervorming.”

Spreek je daarom van een ‘hervormingsagenda’ in plaats van een ‘hervormingsagenda’? “Klopt. In mijn onderzoek heb ik de uitgangspunten voor de hervormingen van de jeugdzorg – zoals geformuleerd in de Kamerbrief van 13 mei 2022 – naast die van voorgaande plannen gehouden. Opvallend is dat de ‘kernproblemen’ vanaf 2015 worden beschreven, terwijl we al sinds 1974, met drie tussenliggende hervormingen (in 1989, 2005, 2015, *red.*) aan die problemen sleutelen. Maar zover kijken we niet terug. Je ziet dus vooral reparaties om grip te krijgen op de nieuwe problemen die vanaf 2015 zijn ontstaan. En dat er oplossingen worden voorgesteld die eerder niet of averechts werkten.”

In het kort

Titel proefschrift: ‘Boemerangbeleid, over aanhoudende tragiek in passend onderwijs- en jeugdzorgbeleid’. Door: Sharon Stellaard.

Onderzoeksvraag: Liggen er dieper gelegen en meer fundamentele oorzaken ten grondslag aan het patroon van ineffectief hervormingsbeleid? En zo ja, welke zijn dit?

Opvallend omdat: Met vier historische narratieven verbindt Stellaard persoonlijke gevoelens en zorgen aan beleidsknelpunten. Zo maakt ze causale verbanden tussen de feiten inzichtelijk.

Wat hoop je te bewerkstelligen? “Ik wil vooral aan een chronologisch beleidsbesef werken. En een moreel appel doen op politici, beleidsmakers en bestuurders om niet langer aan oppervlakkige systeemreparaties te doen die op zichzelf weer nieuwe problemen veroorzaken. Heb oog voor de patronen die in de afgelopen vijftig jaar zijn ontstaan. Blik meer terug. Durf bestaande probleemanalyses in twijfel te trekken. Of maak nieuwe. Zet vraagtekens bij eerder ontwikkelde oplossingen. Kom uit je heilige huisje en ga praten met de mensen om wie het gaat, in plaats van met elkaar.”

Zien we je ooit nog terugkeren als jeugdhulpverlener? “Zoals het beleid nu in elkaar steekt, kan ik het niet uitvoeren. Bovendien zou ik last krijgen van een vorm van cognitieve dissonantie. Om eerlijk te zijn voel ik me momenteel veel meer een jeugdhulpverlener dan toen ik nog met de voeten in de klei stond. Met de kennis die ik heb opgedaan, kan ik nu een stem geven aan de gezinnen en kinderen die al heel lang in de kou staan.” ❁

Meer informatie over het proefschrift van Stellaard: sharonstellaard.nl.

